Soós István

Kollár Ádám Ferenc levelei Batthyány Ignác Salesiusnak (1763)

Kollár Ádám Ferenc (1718–1783) levelezése két évtizede látott napvilágot.[1] A levelezésben helyet kaptak Batthyány Ignác Salesius (1741–1798) későbbi erdélyi püspöknek 1762-ben, 1763-ban s 1768-ban írott levelei. Kollár levelezésének sajtó alá rendezésekor nem volt lehetőségünk Kollárnak Batthyányhoz intézett, a gyulafehérvári Batthyaneumban található leveleit összegyűjteni, mivel a könyvtár kéziratos anyaga akkor került átrendezésre, melynek során a kéziratok, így a Batthányhoz írott levelek is új levéltári jelzeteket kaptak.[2] Kollárnak 1763. január 20. és 1763. július 11. között írt hét levelét csak néhány esztendővel a Kollár-levelezés közreadását követően kaptuk meg a Batthyaneumból, másolatban.

Az alábbi misszilisek a már közzétett levelekkel együtt bepillantást engednek a már a magyarországi és európai tudományos életben történeti kutatásaival és munkáival hírnevet és elismerést szerzett Kollár és az ifjú Batthány közötti kapcsolatba, illetve annak alakulásába. Batthyány mint a nagyszombati nemesifjak „neveldéjé"-nek a hallgatója 1762. december végén kereste fel először levelével Kollárt, közölve vele első tudományos terveit, aki készségesen támogatta az ifjú tudós szárnypróbálgatásait. 1762-ben és 1763-ban folytatott levelezésük tanúsága szerint a történetíró és a bécsi császári könyvtár custosa és a tudós papnövendék között egyfajta tanár-tanítvány kapcsolat bontakozott ki. Kollár nemcsak tudományos tanácsokkal látta el Batthyányt, különös tekintettel közös érdeklődési témáikra, így például a hun–szkíta–magyar eredet tárgyában folytatott kutatásaikra, hanem forrásgyűjteményeiből történeti források másolatait is a rendelkezésére bocsátotta, továbbá megküldte neki saját könyveit, egyszersmind ráirányítva figyelmét a legújabb történeti munkákra is. Örömmel karolta fel Batthyánynak a középkori magyar zsinati kútfők kiadását célzó tervét, és elismerte az ifjú tudósnak a magyarországi ősnyomtatvány-kutatás terén végzett sikeres munkáját. Kollár és Batthyány közel egy éven át tartó kapcsolata megszakadt, mivel Batthyány tanulmányainak folytatása végett külföldre (Róma) távozott. Az eddigi kutatások alapján 1768-ig nincs nyoma annak, hogy kapcsolatuk folytatódott volna. Ekkor azonban Batthyány levélben kereste meg Kollárt, akinek válaszát azonban nem ismerjük.

---

[1] Lásd a kiadványban a 83., 84., 85., 87., 89., 90., 92., 95., 96., 97., 100., 103., 104., 107., 199., 203. számú leveleket: KÁFL, 2000. 120–121., 122–124., 127–128., 129–131., 137–139., 143–144., 146–147., 235., 239–240.

[2] Itt szeretnék köszönetet mondani Doina Hendre-Bírónak, a Batthyaneum volt igazgatójának szíves segítségéért, aki a levelek új jelzeteinek beazonosítását elvégezte és azokat rendelkezésemre bocsátotta.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 449 2021.01.19. 15:46:19

Források

1.

Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak

(Bécs, 1763. január 20.)[3]

(BNR FBB nr inv. 2748, lada XV/81.)

Elismerően szól Batthyánynak a szkíta és hun történelem iránti érdeklődéséről és stúdiumairól. Tájékoztatja a két nép történetéről készült legújabb hazai és külföldi tudományos művekről. Kifejti saját álláspontját is a kérdésben, miszerint a magyarok és a hunok keleti eredetű népek. Fontosnak tartja elsősorban a perzsa és a török források tanulmányozását, különös tekintettel a keleti népek vándorlásaira és azok okaira.

Illustrissime Comes.

Humanissimae litterae tuae,[4] Illustrissime Comes, hodie demum Mellicio[5] reduci mihi sunt redditae; quam ob rem si tardius respondeo, quam Tu fortassis de me Tibi pollicitus es, ne id, quaeso, mihi, sed casui potius, mihi ipsi multum ingrato, adsignare velis. Quod me per litteras hominem ignotum adloqui dignaris, gratiam singulari humanitati Tuae quam possum habeo maximam: cum nequeam omnino, ut Tu Comes Illustrissime pro eximia benignitate Tua scribis meritis eo meis vel eruditioni ferre in acceptis; unus enim omnium optime scio, quam utraque hac in me sint admodum exigua.

Res Scytharum et priscas gentis nostrae aborigines meditari Te[6] vehementer laetor; nihil enim nisi perfectum Tua nobis promittit ingenii excellentis perspicacia industria, doctrina. Neque etiam rem actam ages iterum, quod vel iam per Te pulchre perspicis. Debemus quidem creperam quandam lucem eruditis duumviris nostris Desericio[7] et elegantis ingenii atque eruditionis viro clarissimo Prayio:[8] sunt tamen in medio adhuc posita plurima, quibus *nox incubat atra*.[9]

---

[3] A levelet 1763. január második felére datáltuk. KÁFL, 2000. 120. (83. sz.)

[4] Kollár Batthyánynak 1762. december 24-i levelére utal. KÁFL, 2000. 113–114. (77. sz.)

[5] Mellicium: Melk, Alsó-Ausztria.

[6] Lásd erről Batthyány 1762. december 24-i levelét.

[7] Desericzky Ince József (1702–1763) piarista szerzetes, történetíró.

[8] Pray György (1723–1801) jezsuita történetíró, az Egyetemi Könyvtár őre.

[9] „ponto nox incubat atra, / intonuere poli et crebris / micat ignibus aether". Publius Vergilius Maro: Aeneis, I. 89–90.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 450 2021.01.19. 15:46:19

Si Bayero[10] eruditissimo Petropoli[11] agenti, si Belio[12] nostro vitam fata indulsissent longiorem, rem, nisi me fallit animus, confectam haberemus: adtestantur hoc eorum litterae decade prima monumentorum historiae nostrae a Belio editae.[13]

De historia Scythismi, cuius indicium Prodromus Belii[14] Tibi fecit,[15] res aliter habet: non enim opusculum quoddam manu exaratum est, sed vile ac per exiguum fragmentum et proposito Tuo prorsus inutile. Alia manu exarata veterum opera, quae typis vulgata non sint, nobis non suppetunt: verum pulchre iuvari fortasse posses eruditi Turcae Saadeddini[16] opere, quod in Latinum sermonem converti.[17] Is enim eas gentes omnes, quae trans *Maveraunahr*ive Oxum[18] flumen numerosissimae colebant, Turcas adpellat, et ad hos Domus Othomanicae origines refert. Ex Sinicis scriptoribus clarissimus Deginesius[19] parvam profecto, si verum amamus, lucem attulit:[20] nam quod Scythae nobis, id Sinensibus Hunni sunt; vagum igitur et instabile nomen certae genti, quae inde has in oras pervenerit, dari non potest. Narrant deinde iidem scriptores Sinenses gentem illam, quam per contumeliam Hun-Ki adpellabant, versus Tá-cín sine partes Europaeas abiisse; at rediisse iterum itidem adnotant. Incredibile ad extremum est, Hunnos contumeliosum Sinensium nomen ad nos attulisse, et sub eodem nobis fuisse primum cognitos, ne alia, quae partim rationi, partim Orientalium mebriis sunt opposita, commemorem. Si eruditissimi Turcae ex libris Orientalium de gentibus Trans Oxum illis certius nihil, quod dicant, habent, quid amabo [!] nos sive ex nostris sive Graecis documentis dicemus? Graeci quidem dum de nostris, qui ultimo in Europam venerunt, loquntur, Turcas semper adpellant, et recte quidem; consentiunt enim cum Turcicis scriptoribus, aut certe ex habitu solum, et moribus iudicant: at vero plurimum a vero aberraverit, qui docere velit, Hungaros et Turcas eiusdem esse originis; nisi ad diluvium usque et paradisum etiam ascendere velit. Quis enim Hispanos et Slavos

---

[10] Theophil (Gottlieb) Siegfried Bayer (1694–1738) német filológus, sinológus, történetíró.

[11] Petropolis: Szentpétervár.

[12] Bél Mátyás (1686–1749) evangélikus lelkész, filológus, történetíró, geográfus.

[13] Lásd Bayer Bélhez és Bél Bayerhez 1726-ban és 1732-ben írott leveleit: Adparatus ad historiam Hungariae sive collectio miscella monumentorum ineditorum partim, partim editorum sed fugentium. Conquisivit, in decades partitus est, et praefationibus, atque notis illustravit, [...], Tomus I., Posonii, 1735. 408–415. A levelek kritikai kiadása: BML, 1993. 154–156., 162–165., 273–274.

[14] Hungariae antiquae et novae prodromus. Auctore Matthia Belio Pannonio. Norimbergae, 1723.

[15] Lásd erről Batthyány 1762. december 24-i Kollárnak írt levelét: KÁFL, 2000. 114. (77. sz.)

[16] Muhamed Hasen Saadeddin (Saad Eddin) (?–1660) török történetíró.

[17] Saadeddini scriptoris Turcici Annales Tarschat Tevarich [...] ab intio gentis Ottomanicae usque ad Muardem I. pertingens. Turcice et Latine, interprete et editione Adamo Francisco Kolario, Vindobonae, 1755.

[18] Maver-un-Nahr vagy Maver-un-Nehr, Mawara-al-Nahr, illetve Transoxania: az Amu-Darja folyótól jobbra fekvő területek, az ún. Nagy-Buhara arab elnevezése.

[19] Joseph de Guignes (Deginesius) (1721–1800) francia sinológus, történetíró.

[20] Lásd Joseph de Guignes alábbi művét: Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mongols, et des autres Tartares occidentaux, etc. avant et depuis Jesus Christi jusq'à présent. Précédée d'une introduction contenant des tables chronologiques et historiques des princes qui ont régné dans l'Asie: ouvrage tiré des livres Chinois, et des manuscrits orientaux de la Bibliotheque du Roi. Tome I–IV. Paris, 1756–1758. (Suite des memoires de l'Academie Royale des Inscriptions et Belles-lettres.)

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 451 2021.01.19. 15:46:19

Germanosque eiusdem dicat esse originis, quod exteris gentibus *Europaei* audiunt? Ego de Hunnis aeque atque de Magyaris nostris idem sentio. Gentes Orientales esse, fere certus sum; quae nimirum per arctoas plagas has in regiones pervenerint. Causas migrationis, quae a Sinensibus scriptoribus petuntur, tum demum credam, cum certiores fuerint prolatae. Interim mihi semper placebunt illae, quas Turcici, Persici et Arabici scriptores memoriae produnt.

Sed fere oblitus sum epistolam me nunc scribere non dissertationem de celebri nunc argumento: veniam igitur peto adscriptae raptim neque petitae sententiae meae. Si illustrissimus comes videt quidpiam in me facultateque mea esse, quod destinato operi proficuum esse possit id mihi, quaeso indicare velit; adnitar enim omni studio quod nunc verbis solum cogor id in posterum re ipsa testari, nimirum quod sim et permaneo
Illustrissimi Domini Comitis
servus obsequentissimus
Adamus Franciscus Kollar manu propria.
Viennae die 20. Ianuarii anno MDCCLXIII.

2.

Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak

(Bécs, 1763. február 1.)

(BNR FBB nr inv. 2752, lada XV/85.)

Folytatja a szkíta és hun történelemre vonatkozó legújabb kutatásoknak és műveknek az előző levélben elkezdett ismertetését, részben megismételve főleg a török munkákról mondottakat. Tájékoztatja Batthyányt arról, hogy egy ismerősének, aki Ernst Christoph Kaunitz-Rietberg herceg társaságában Oroszországba fog menni, megbízást adott, hogy a jelzett témában információkat gyűjtsön, illetve a régi orosz évkönyveket beszerezze. Kéri Batthyányt, hogy a tulajdonában lévő, a magyar történelemre vonatkozó okleveleket ne mulassza el vele közölni. Beszámol arról, hogy megvásárolta Bél Mátyás özvegyétől a történetíró oklevélgyűjteményét. Érdeklődik, vajon megküldheti-e az általa 1762-ben kiadott műveket.

Illustrissime Comes.

Si minus mihi, quam sim, cognitus essem, blandirer utique ingenio, industriae, doctrinae meae, quae mihi ab Tyrnavia rem prorsus singularem, amicitiam nimirum viri, genere, dignitate, eruditione clarissimi, spondere videntur: verum animus meus, sibi ipse optime conscius, rem tantam, merito suo, polliceri sibi cum non queat; humanitati Tuae, Comes Illustrissime, luculentum istud voluntatis in me Tuae testimonium refero in acceptis, et rerum ac temporum occasiones indicari mihi, quibus eam pro virili mereri possim, etiam atque etiam oro.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 452 2021.01.19. 15:46:19

Tardiores paullo litteras meas[21] haudquamquam displicuisse, vehementer laetor. Eas a me nec dum paene ex itinere collecto esse exaratas, fateor; cum sategerim humanitatis magis officio defungi, quam adeo, de quibus interrogabor diligentius rescribere. Nunc postquam respiravi, et amici libertate uti permittor, de omni proposito nostro mentem meam retegam fidentius. Sex, nisi fallor, sunt viri docti, qui studium et operam indagandis originibus nostris impenderunt. Otrokocsium,[22] pro more seculi, Hebraicis et Graecis litteris plus aequo deferentem, cultior philologus, rerum et idiomatum Orientis peritus, sine risu vix, credo, legerit. Bayero, gente Hungaro, ab Sinensi eruditione aliarumque linguarum peritia longe clarissimo et Petropoli agenti, si vitam diuturniorem denuas, vix quicquam aliud defuit. Clarissimus Belius pauca admodum illa, a Bayero accepta cum laude in lucem protulit monumentorum decades I. pagina 408,[23] quae de suo tum loco modo indicato tum passim alibi promit, vehementer vereor, ne sperato cum successu probari defendique possint. Desericius, aliis nimium credulus, mihi orientem solem, ubi occidit, quaesivisse adhuc est visus.[24] C[larissimum] Deginesium, Parisinum academicum, commercio litterarum nosco annis duodecim.[25] Prodromum operis sui *Histoire Generale des Huns* anno MDCCLI.[26] ad me quoque miserat. Incredibile dictu est, quam miris vir ille, et inauditis inventis suis, quibus nulla saepe subest veritas, delectetur. Origines Sinensium nuper ab Aegyptiis repetere conatus est; quam simul ob rem et de historia Hunnorum sua, crisi acerba, neque immerito, perstringitur a celebri Voltaero[27] in praefatione opusculi *Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand*.[28] Clarissimus Prayus ducem suum noscere debuerat melius, aut certe cautius sequi: cum is ipse Vol. II. pagina IV. lectores iam praemonuerat his verbis: *Je propose mon sentiment, mais je n'exige pas qu'on adopte sans examen*.[29] Hunnorum occidentale nomen cum Sinensium Asiatico affinitatem quandam habere videtur: at vero nullus ignorat, cum in aliis disciplinis, tum, et in primis, in historiarum studio, convenientiam nominum et vocabulorum declarari tanti momenti esse, ut nisi summa

---

[21] Lásd Kollár 1763. január 20-i levelét.

[22] Otrokócsi Fóris Ferenc (1648–1718) teológus, filológus. Kollár itt a következő művére utal: Origines Hungaricae, seu liber, quo vera nationis Hungaricae origo et antiquitas e veteris monumentis et linguis praeprimis, praecipue, panduntur: indicato hunc in finem fonte, tum aliorum aliquot vocum Hungaricarum, tum aliorum multorum nominum, in quibus sunt: Scytha, Hunnus, Hungarus, Magyar, Jász, Athila, Hercules, Ister, Amazon etc. Opus hactenus desideratum [...]. Pars prima et secunda, Franekarae, 1693. – Otrokócsi művéről vö. Batthyány Kollárnak 1763. március 14-én írt levelét: KÁFL, 2000. 130–131. (92. sz.)

[23] Lásd fent a 10. sz. jegyzetet.

[24] Josephus Innocentius Desericius: De initiis et majoribus Hungarorum commentaria. Vol. I–V., Budae et Pestini, 1748., 1753., 1758–1760.

[25] Joseph de Guignes és Kollár levelezésére kutatásaink során nem bukkantunk rá.

[26] Ez sem Kollár hagyatékában, sem könyvtárának katalógusában nem található meg.

[27] François-Marie Arouet de Voltaire (1694–1778) francia író, költő, történetíró, filozófus.

[28] Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand, par l'auteur de l'Histoire de Charles XII. Tome première, [Paris,] 1759. XV–XXIII.

[29] Az idézet pontosan: „Je propose mon sentiment, mais je n'exige pas qu'on l'adopte sans examen." Lásd J. de Guignes: Histoire générale [...]. Tome première, seconde partie, Paris, 1756. VI.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 453 2021.01.19. 15:46:19

cum attentione fiat, in multos non leves errores nomines praecipitet. Nam tametsi Deginesio eiusque sequaci cernesserim, Sinicum *Hionk-Nu* eosdem indicare populos, quos Europaei Scythas adhuc, aut *Hunnos* vocavimus; incertum tamen, et vereor, ne perpetuo, fuerit; ex immensa illa Asiaticorum Hunnorum gloria quantam, iure suo, partem Atilani exercitus, Avares, Magyarique nostri decerpere sibi queant. Quis, quaero, non rideret Austriacum scriptorem, qui omnia de Getis Scythisque generatim dicta, historiae Austriacae praemitteret?[30] sed de his opportunius diligentiusque agam in prolegomenis ad *Hungariam Nicolai Olahi Strigoninensis Archiepiscopi* quae iam sub praelo est.[31]

Atque his, compendio licet propositis, facile, credo, induceris, Comes Illustrissime, ut mihi consentias, aliam nobis excutiendam relinqui quercum. Turcae πολυπρᾶγμονες non sunt; vetusta idcirco illa aut leviter attingunt, aut omnino ab historiis suis rescindunt. Eruditus *Saadeddinus* Historiam et origines Domus Othomanicae scribere exorditur ab saeculo Christi XII. Ascendit quidem narratione brevicula ab Noae[32] et Adami[33] tempora; sed prudenter meo iudicio, addit: *elaehdetū ālyā errawi*. i. e. *fides sit penes auctorem.* Quaecunque autem hoc in scriptore sunt, quae propositum, Comes Illustrissime, tuum adiutare poterunt, ea exscripta transmittam; nam exemplum versionis meae habeo unicum, quo, ut nunc studia mea sunt, carere non possum. De Scythismo ἀποσπασμότιον transcribam, et mittam proxime. Interim, si quid ego Tibi his in litteris videre videor suaderem, ut Prolegomena ad *Olahum*[34] mea expectes. Habebis illa Aprili mense, vel, ut tardissime, Maio. Non exiguum vitae meae tempus, historiae patriae caussa[!], linguis orientalibus addiscendis impendi; nondum tamen de evolutis ex tenebris originibus nostris blandiri mihi possum. Illustrissimus comes de Kaunitz iunior[35] redibit ex Russia mense Martis; quem ista in legatione a secretis habuit, amicus meus est, cui Wechtlero[36] nomen est. Huic multa his de rebus indaganda commisi. Vetustos Russorum annales,[37] quos demumcunque nancisci posset, erui et adferri iussi. Conciliaturus etiam mihi est amicitiam cum eruditis interpretibus tam vasti imperii: quae cuncta si expectationem meam non luserint, propositum Belii cum Bayero susceptum, urgere fortassis poterimus. Me nunc cura diplomatum omnis aevi, historiam nostram illustrantium, tenet et excercet vel maxima, si quae Tibi, Comes Illustrissime, suppeterent, ea ut mecum communicare ne graveris, enixis precibus oro: collocabis istud non apud me, sed patriam carissimam insigne beneficium, cuius pulchro amore incensum te veneror et exosculor. Clarissimi Belii egregia diplomatum collectio

[30] Lásd a következő művet: Sigismundus Calles: Annales Austriae ab ultima aetatis memoria ad Habsburgicae gentis principes deducti, Viennae Austriae, 1750.
[31] Olahus, 1763.
[32] Noé: a Biblia szerint az emberiség második ősatyja.
[33] Ádám: a Biblia szerint az emberiség ősatyja.
[34] Oláh Miklós (1493–1568) esztergomi érsek, humanista történetíró.
[35] Ernst Christoph Kaunitz-Rietberg herceg (1737–1797) osztrák államférfi.
[36] Wechtler/Wächtler: a személyt nem tudtuk azonosítani.
[37] Utalás a 12–13. században keletkezett „Poveszt vremennüh let" orosz krónikára.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 454 2021.01.19. 15:46:19

mea nunc est, ab illius vidua,[38] dum Octobri mense Posonii essem, aere meo empta.[39] Tabularia per Austriam cum bibliothecis excussi pleraque retuli laboris fructum non contemnendum. Nescio, utrum *Ursini Velii*[40] de bello Pannonico libros, anno proxime elapso a me primum in lucem prolatos,[41] videris; cui adiectum auctarium diplomatum cum collectionis diplomatum meae specimen esse volui. Analectorum Vindobonensium volumina duo, mea cura typis vulgata,[42] lubenter mitterem, modo haberem, cui recte ad te perferenda olem. Habes promptam, Comes Illustrissime, studia tua adiuvandi, voluntatem meam, de qua si in tuis numerare me porro perexeris, satagam omni studio ut eam Tibi praestem perpetuam. Vale! et studiis meis favere itidem perge. Scribebam in Vindobonensi Bibliotheca Palatina ipsis Kalendis Februarii anno a partu Virginis MDCCLXIII.
Illustrissimi nominis Tui
cultor perpetuus
Adamus Franciscus Kollár manu propria.

3.

Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak

(Bécs, 1763. február 19.)

(BNR FBB nr inv. 2755, lada XV/88.)

Köszöni I. Lajos oklevelének megküldését, amelyben Óbudáról esik szó, s amelyről már Timon Sámuel és Bél Mátyás is írt, sőt maga is említi azt, a két szerzőt követve, a magyar királyok kegyúri jogáról szóló munkájában. Batthyány kéréseit megpróbálja teljesíteni. Szeretné, ha Batthyány szintén elküldené neki a tulajdonában lévő okleveleket vagy oklevélmásolatokat.

---

[38] Hermann Zsuzsanna, Bél Mátyás felesége.

[39] Kollár október 15-én és 20-án Bélnek a következő gyűjteményeit vásárolta meg az özvegytől: Diplomatarium Hungariae. I–II. Lásd ezt: MNL OL, I 7 46–47. kötet. A vételről lásd még Kollár alábbi feljegyzését: „Mathiae Belii Diplomatarium MS ab eiusdem conjuge vidua, matrona lectissima, a me Posonii comparatum. Est quantivis pretii, cum propter selectum diplomatum, tum quod notitiae novae regni Hungariae scribendae inserviit. MS Vol. 2." Catalogus, Num. 95. 20. Vö. erről még: Szelestei N., 1984, 170–171; Tóth, 2007, 229. Kollár ugyanekkor megvásárolta még Bél következő gyűjteményeit is: „Tomus Collectaneorum ad Hungariam et Transylvania motam intestinos bella, pacem, foedera, tractatus, amnestias et alia penitius ab anno 1579 ad annum 1659, collectore Stepano Osztrozit de Gilletincz Sacrae Regni Hungariae Duumviro." MNL OL, I 7, 34. kötet.; „Mathiae Corvini regis Hungariae epistolae. Ex collectione Cl. Matthiae Belii." MNL OL I 7, 44. kötet.; Catalogus, 21. Az 1762. évi vásárlásokról lásd még Kollárnak 1763. február 19-i levelét.; Szelestei N., 1984, 9., 10., 11., 21–24., 164., 169., 170; Tóth, 2007, 14., 25.

[40] Caspar Ursin Vel (Casparus Ursinus Velius) (kb. 1493–1539) német humanista történetíró, filológus.

[41] Adamus Franciscus Kollar: *Casparis Ursini Velii de bello Pannonico libri decem. Opera et studio[...],* Vindobonae, 1762. A mű magyar nyelvű kiadását lásd Velius, 2013.

[42] Adamus Franciscus Kollar: *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia. Opera et studio [...]* Vol. I–II. Vindobonae, 1761–1762.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 455 2021.01.19. 15:46:19

Ismét visszatér a szkíta és a hun történelemmel foglalkozó forrásokra, elsősorban az általa kiadott Saadeddin-műre. Dicséri Batthyányt egyház-, illetve zsinattörténeti tervéért, különös tekintettel arra, hogy szerinte Péterffy Károlynak e tárgyban kiadott munkája hiányos és kiegészítésre szorul. Megvásárolta Bél özvegyétől Bél „Adparatus"-ának a kéziratát. Megküldene egy francia kronológiatörténeti művet Batthyánynak, ha az nincs meg neki.

Illustrissime Comes
Amice Suavissime!

Virgineus ille rubor Tuus, quo ad laudes, in litteris meis ultimis a me tibi adscriptas[43] suffusum te fuisse scribis; tam arcto me tibi adstrinxis vinculo, ut verbis, etsi maxime velim apte satis atque integre explicare non possim: quam etiam ob rem, si pateris, promitto tibi sanctissime, curaturum me omni studio atque diligentia ut tenerrimum istum animi sensum mei, amicissimamque erga te voluntatem re ipsa deinceps tibi comprobem. De studiis atque aetate tua quod scribis,[44] scito, haudquamquam te mihi fuisse ignotum; alterae quippe, quas ad me dedisti, litterae apud illustrem Festeticsium[45] prandenti mihi sunt redditae, ubi cum ex eo ipso tum etiam ex aliis, qui aderant, ea omnia, quae scripsi, audivi et simul te felicissime noscere caepi; quam excusationem meam ut cum modestia animi tua communicare velis, etiam atque oro, ut intelligat auctores innocentissimi criminis, eisque potius quam mihi succenseat.

De litteris regis Ludovici, quarum apographum ad me misisti[46] gratias tibi habeo dum persimili munusculo reddere possim: sunt enim mihi omni auro, gemmis omnibus, *et quidquid eois, Indus littoribus fulva scrutatur in alga*[47] longe chariores. Lucem pulcherrimam affundunt iis, quae Timon[48] ad annum 1355[49] et Belius Hungariae suae tomo III. pagina 198[50] de Buda Veteri memoriae suae prodiderunt. Si earum mihi prius fuisset copia doctius utique scripsissem in opusculo de patronatus iure meo,[51] ubi eandem rem, Timonem et Belium sequutus,[52] leviter attigi: ita nempe verum est illud maximam eorum partem, quae scimus, minimam esse, quae ignoramus. Te igitur, amice suavissime, per sanctum patriae amorem oro atque obsecro ut eruendis hoc genus vetustarum litterarum

---

[43] Lásd az 1763. február 1-jei levelet.
[44] Lásd Batthyány 1763. február 5-i levelét: KÁFL, 2000, 122–124. (87. sz.)
[45] Festetics Pál gróf (1722–1782) államférfi, a Magyar Királyi Kamara alelnöke.
[46] Lásd erről Batthyány 1763. március 14-i levelét: KÁFL, 2000, 129–131. (92. sz.)
[47] Pontosan: „Tunc superat pulchros cultus, et quidquid Eois / Indus littoribus rubra scrutatur in alga." Claudius Claudianus: Magnes, 15–16.
[48] Timon Sámuel (1675–1736) jezsuita történetíró.
[49] Samuel Timon: *Epitome chronologica rerum Hungaricarum et Transilvanicarum a nativitate Divi Stephani primi regis apostolici producta ad annum M. DCC.XXXVI. a reverendo patre [...] e Societate Jesu,* Claudiopoli, 1736. 54.
[50] Matthias Bel: *Notitia Hungariae novae historico geographica divisa in partes quatuor.* Partis primae Cis-Danubianae. [...] Elaboravit (...), Viennae Austriae, 1737.
[51] Historiae diplomaticae iuris patronatus apostolicorum Hungariae regum libri tres. (Appendix de authoritate concilii Tridentini in praesenti argumento.), Vindobonae, 1762.
[52] Uo. 57, 206.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 456 2021.01.19. 15:46:19

monumentis omnem curam, diligentiam, impendare, et mecum etiam communicare velis; collatis quippe duorum consiliis hoc genus scripta clarius intelligi, et quid valeant, quo pertineant, aestimari possunt. Iam vero ut delectum eorum, quod petis,[53] reddam tibi faciliorem, duo sunt opera, quae molior, alterum *Tabularium Regni Hungariae*;[54] *Chorographia eiusdem regni medii aevi* alterum:[55] sed istud praecipue, cuius gratia tabularium ipsum colligo: habeo igitur opus monumentis quam vetustissimis,[56] et nominibus urbium, pagorum, maxime refertis: quare re mihi facturus es longe gratissimam, si transumpta Praepositurae Vetero-Budensis, quae te possidere scribis,[57] mihi transmiseris. At vero cum longo temporis usu dedicerim, alia etiam monumenta, quae nulla urbium oppidorum, pagorum nomina continent, operi meo lucem foenerari posse, utiliorem multo operi meo operam navaveris, si omnium diplomatum litterarum etc. notitiam mecum communices, quae regum nostrorum procerum, privatorum nominibus scripta sunt, usque ad initia Austriaci apud nos Imperii, sive ad annum 1527. En, amice suavissime, nactus amicum es confidentem admodum, et vereor, ne etiam gravem. Sed tamen te atque etiam oro, ut haec omnia, quae abs te peto, commodo tuo maximo fiant. Velim etiam, ut mihi candide et, pro amicitia nostra, libere perscribas, quae apographa a te mihi missa retinere, quae vero, exscriptis exemplis, remittere tibi debeam: absit enim, ut sive incommodo, sive periculo tuo, opes meas litterarias augere velim.

Venio ad alteram epistolae tuae partem, quae est de consiliis et propositis tuis.[58] Ac primum omnia, quae meditaris laudo proboque; habebunt quippe utilitatem speratam eamque maximam: video praeterea supelectilem meam tibi quoque non inutilem fore. Nam quod ad origines attinet, mittam tibi Saadeddini scriptoris mei Turcici eam partem, quae iam impressa est Turcice et Latine; bellum hocce atrox et perniciosissimum consilia etiam mea pervertit, et editionem huius etiam operis impedivit: tu tamen solus et unicus habebis quae hactenus impressa sunt; continent origines Turcarum et hoc, credo, tibi sufficiet.

---

[53] Lásd Batthyány 1763. február 5-i levelét: KÁFL, 123–124. (87. sz.)

[54] Kollár ezt a szándékát később meg is valósította. Lásd kéziratos gyűjteményét: Elenchus actorum regni, remonstrans per quo, quae et qualia acta usque usque ad annum 1764, inclusive ad Archivum regni resignata habeantur. Lásd Catalogus, 1799, 14.

[55] Kollárnak ezt a munkáját sem kéziratos hagyatékában, sem kéziratainak és könyveinek katalógusában nem találtuk meg.

[56] Lásd az alábbi oklevélgyűjteményeket: Summaria diplomatum. MNL OL, I 7, 1–17. kötet.; Adami Francisci Kollarii diplomatarium Hungaricum, complectens selecta acta publica et diplomata, ex originalibus maximam partem et manu quidem sua exscripta, atque regum serie digester MS quarto in vol. 7. MNL OL, I. 7, 18–23. kötet.; Index chronologicus omnium diplomatum in collectione mea (Kollari) diplomatica contentorum. MNL OL, I 7, 28. kötet.; Historiotemata et Diplomata Ungariae. MNL OL, I 7, 33. kötet.; Analecta diplomatica pro historia Hungariae. MNL OL, I 7, 54. kötet.; Analecta diplomatica pro historia Hungariae in tres tomos digesta. Catalogus, 1799, 9.

[57] Lásd erről Batthyány 1763. március 14-i levelét: KÁFL, 2000, 130. (92. sz.)

[58] Lásd Batthyány 1763. március 8-i levelét. KÁFL, 2000, 127.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 457 2021.01.19. 15:46:19

Historiam Tuam ecclesiasticam,[59] amplissimis opibus ditare potero; est enim mihi hoc in primis argumento haudquamquam curta supellex. Synodos hactenus duas, Peterfio[60] ignotas, feliciter detexi, nimirum anni 1449. Strigoniensem, et anni 1579 Iaurinensem de quibus querentem videre praevie poteris Peterfium Conciliorum Hungaricorum partis I. pagina 189. et partis II. pagina 397. ubi male Iaurinensem synodum ad annum 1679. retrahit.[61] Consulere etiam poteris de illis agentes Schmidium[62] in Archiepiscopum Strigoniensium partis I. pagina 255.[63] et Karolyium[64] in Speculo Jaurin[ensis] ecclesiae pagina 88.[65]

In regum et ducum historia nostra maximo tibi adiumento fuerit *Mathiae Belii Adparatus ad historiam criticam ducum et regum Hungariae,* quem manu scriptum cum aliis monumentis ab eiusdem viri docti coniuge vidua aere meo comparavi anno proxime elapso mense Octobri:[66] hunc quoque tibi, si volueris, utendum mittam, ut clare intelligas, amicorum omnia esse debere communia. Nescio utrum possideas eximium et maxime necessarium in re diplomatica opus Gallicum, cui titulus *L'art de verifier les dates*;[67] sin minus, idem etiam opus donum tibi mittam.

Hominem tuum quem Viennam missurum te scribis, avide exspecto: haudquaquam enim committam, ut vacuus redeat. Tu interim ita studiis te da, ut salvum atque incolumem te mihi bonisque omnibus serves. Vale! amice suavissime et me habe totum tuum; iterum vale!
Tuus
ex animo
Adamus Franciscus Kollar manu propria.
Vindobonae die XIX. Februarii anno 1763.

---

[59] Batthyány a magyarországi katolikus zsinatok történetét kívánta újra feldolgozni. Vö. erről Batthyány Kollárnak 1763. február 5-én és 1763. március 8-án írt leveleit: KÁFL, 2000, 123., 127. (87. és 89. sz.)

[60] Péterffy (Péterfi) Károly (1700–1746) jezsuita egyháztörténet-író.

[61] Péterffy, 1741–1742. Péterffy művének kritikájáról lásd Batthyány 1763. február 5-i és 1763. március 8-i Kollárnak írt levelét: KÁFL, 2000. 123., 127. (87. és 89. sz.)

[62] Schmitth (Schmid) Miklós (1706–1767) jezsuita egyháztörténet-író.

[63] Archiepiscopi Strigonienses compendio dati ac festis honoribus [...] domini Nicolai e comitibus Csak de Keresztszeg. Pars prima et secunda. Tyrnaviae, 1752.

[64] Károlyi Lőrinc (kb. 1688–1747) a győri káptalan kanonokja, scardonai püspök, nagyprépost, egyháztörténet-író.

[65] Laurentius Károlyi: *Speculum Jaurinensis ecclesiae, repraesentationis suam ipsam cathedralem ecclesiam, tum episcopos qui a tempore Divi Stephani proto-regis eidem praefuerunt usque ad excellentissimum domiinum dominum comitem Franciscum Zichy de Vásonkő.* [...] Opus posthumum illustrissimi domini [...], Jaurini, 1747.

[66] Matthias Bel: *Apparatus ad historiam criticam ducum et regum Hungariae, sive collectio miscella monumentorum ineditorum partim, editorum et fugentium.* Lásd MNL OL, I 7, 43. kötet. A kézirat megvételéről lásd még Kollár következő feljegyzését: „Matthiae Belii adparatus ad historiam criticam ducum et regum Hungariae e supellectile litteralia, a doctissimo viro relicta, comparatus Posonii. MS. fol. Vol. 1.": Catalogus, 1799, 21. Vö. erről: Szelestei N., 1984, 169.

[67] [Maur François Dantine]: *L'art vérifier les dates, des faits historiques, des chartes, des chroniques; et autres anciens monuments depuis la Naissance de Notre Seigneur;* par le moyen d'une table chronologique [...] avec une calendrier perpetuel, l'histoire abregée des conciles, des papes [...] par les Religieux Benedictins de la Congregation de S. Maur. Premiére partie, Paris, 1720.; Paris, 1750.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 458 2021.01.19. 15:46:19

4.

Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak

(Bécs, 1763. március 13.)[68]

(BNR FBB nr inv 2457, lada XV/90.)

A Batthyány által kért könyveket még nem tudta beszerezni. Azokat a műveket viszont, amelyeknek megküldésére már ígéretet tett, valamint más, általa kiadottakat is, el fogja küldeni. Lemásolta Bél Mátyás „Adparatus"-át és azt szintén eljuttatja, amit különösen figyelmébe ajánl. Ismételten dicséri Batthyánynak a magyarországi egyházi zsinati források új kiadására vonatkozó tervét. Ezt már csak annál is inkább fontosnak véli, mivel Péterffy Károly zsinattörténeti munkáját pontatlannak és hanyagnak tartja, ami megengedhetetlen a katolikus egyház történetének tudományos kutatását illetően. Ő maga is foglalkozott a témával és több egyház- és zsinattörténeti forrást lemásolt, illetve saját költségén megszerzett. Ezeket el fogja juttatni Batthyánynak. Sajnos Batthyánynak a szkíta történelemre vonatkozó kérdéseivel nem tud foglalkozni, mivel Peter Lambecknek a bécsi császári könyvtárról írott művét szeretné újra kiadni. Batthyány figyelmébe ajánlja Peter Johann Tannert Strahlenbergnek a magyarok eredetének kutatása szempontjából is fontos könyvét, valamint Oláh Miklósnak általa kiadott művéhez csatolt kiegészítést, Nicolaus von Rosenbergnek a szkítákról szóló értekezését.

Illustrissime ac Reverendissime Comes,
Amice aestimatissime.

Iucundissimae mihi fuerunt litterae tuae[69] tametsi ab homine rerum, quas expectabam, omnium vacuo redditae; iam enim nuper admodum pro amicitia nostra candide tibi confessus sum, nihil me abs te velle, nihil expectare, quod commodo tuo maximo fieri non possit: scio deinde, quae tuae nunc sunt vitae rationes: nolim idcirco, ut temporis tui, severioribus studis [!] consecrati, iacturam mei gratia vel minimam facias: igitur ea omnia, quae volueris, quaeque rebus meis, et tuis etiam, pro futura videris, tum plane mittes, cum id sine ullo tuo incommodo facere poteris.

De libris, quos expetis,[70] sane tuli aegerrime, non omnes me tempore brevissimo nancisci potuisse; nam is, qui tuas mihi reddit, dixit se perendie Tyrnaviam reversurum: quam ob rem coniicere in sarcinulam coactus sum, non quae debui, neque etiam, quae volui, verum quae habui; attamen grata tibi spero futura omnia si ea non tam pretio suo, quam mittentis tibi obsequendi studio aestimaveris. Accipies igitur primum Analectorum meorum volumina duo, quorum alterum res plurimas, quae historiae

[68] Kollár levelét 1763. március első felére datáltuk. KÁFL, 2000, 128. (90. sz.)
[69] Lásd Batthyány Nagyszombatban 1763. március 8-án kelt levelét. KÁFL, 127–128. (89. sz.)
[70] Lásd Uo., 127.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 459 2021.01.19. 15:46:19

nostrae lucem faenerantur[!], continet; tum Saadeddini scriptoris Turcici philyras impressas a me tibi promissas; deinde Juris patronatus historiae diplomaticae exemplum unum; post Velii Ursini de bello Pannonico exemplum itidem unum; tum Idylion Graecum, quod instauratorum Vindobonae studiorum gratia septem ab hinc annos cecini;[71] deinde L'art de verifier les dates; postremo historiam criticam ducum et regum Hungariae clarissimi Mathiae Belii manu scriptum: quibus si te inscribere non piguerit: *Maximae voluntatis amici optimi exiguum monimentum*, et munusculi tenuitatem et sententiam animi mei pulcherrime expresseris. In primis autem historiam criticam Belii tibi commendo, qua unica cum carere non possim, studiis tuis praeclare consules, si eius tibi exemplum exscribi curaveris, meumque mihi quam primum quamque securissime fieri poteris, remisseris.

Multum me delectavit propositum tuum de adornanda conciliorum regni nostri editione altera; enimvero egent ista cura quam quae maxime ob incredibilem Péterfii et negligentiam et, quod dicere pudet, dicacitatem paene subrusticam, qua popillares nostros religionum professione a nobis diversos passim lacessit: quicquid enim alii sentiant, mihi in discipulo Christi praeplacet mansuetudo et ardentissima charitas. Magis cum hic ille character sit, qui nos ab ethnicis haereticisque secernit: verendumque profecto sit, ne dum in hoc genere concertationum alter alterum dicit esse diaboli, neuter sit Christi: convincamus erroris sui haereticos, veritatis studio; pervicaciam, mansuetudine; ignorantiam, solida eruditione: quam convertandi rationem si neglexerimus, vehementer vereor, ut ecclesiae Christi ne obstemus bonis potius quam eadem procuremus. Sed de hoc arbitrari tibi potius quam mihi homini profano convenit, quam etiam ob rem securum te esse iubeo de omnibus, quae in potestate mea sunt, et consilium hoc tuum adiutare poterunt. Synodum Szabolcsensem praesidente Divo Ladislao[72] celebratam[73] ex libro, qui olim *Collegii Christi Ecclesiae Strigoniensis fuit* manu mea exscriptam multo emendatiorem, quam Péterfius edidit,[74] communicare tecum itidem potero. Diploma libertatum cleri Hungarici ab Andrea II.[75] anno 1222 concessarem magnis et miris precibus Romae a me obtentum, in manu mea est; quod mirifice illustrat decretum I. Mathiae Corvini,[76] a multis cleri odio, aliter atque[így van!] convenit, hactenus expositum:[77] ornabit hoc praeclare collectionem tuam.

---

[71] Adamus Franciscus Kollar: Χάριτες εἰδύλλιον gratiae Francisco et Mariae Theresiae Augustis, in solennibus Minervae Augustissimae munificentia et iussu Vindobonam reducis habitae, Vindobonae, 1762. – Kollár Bécsben 1744–1745-ben görög és héber nyelvi, 1747–1748-ban pedig teológiai stúdiumokat folytatott.

[72] László (Szent) I. (1046–1091) magyar király (1077–1091).

[73] Utalás az I. (Szent) László elnökletével Szabolcson 1090. május 20-án megtartott nemzeti zsinatra. Erről Závodszky, 1904; Jánosi, 1992; Szuromi, 2017.

[74] Péterffy, 1741–1742, I, 14.

[75] András, II. (kb. 1176–1235) magyar király (1205–1235).

[76] Mátyás, I. (1440–1491) magyar király (1458–1490).

[77] Utalás II. András Aranybullájára és I. Mátyás második törvénykönyvének (1464) I. és XXVIII. törvénycikkelyeire. Mindkét dokumentum másolatát lásd Kollár következő gyűjteményében: Diplomatarium ecclesiasticum Ungariae, MNL OL, I 7, 37. kötet.; Catalogus, 25.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 460 2021.01.19. 15:46:19

Intendam curam et diligentiam meam in detegendis libellis ieiuniorum et canonibus poenitentialibus, nusquam adhuic mihi visis, neque, ut arbitror a Péterfio; tametsi id diserte adserat. Quid enim, an in illa, qua hoc genus monumentorum premebatur penuria non protulisset in lucem? credat id Iudaeus apella.[78]

Scythismus tuus adhuc in Scythia est; incredibile enim dictu est, quam sim occupatus immo obrutus labore pertinaci editionis Commentariorum Bibliothecae Augustae.[79] Habebis tamen illum, quam primum respirare potero, tu modo interim progredere in opere tuo, et quod promisi, possidere iam te secure existima.

De Amazonibus scribam alias uberius; nunc adnotare sufficet, ornari bibliothecam nostram urna celeberrima anaglypha, quae pugnam cum peltatis Amazonibus commissam ingeniosissime exhibet. Est opus Graeci operis insigne prorsus et admirandum, gemma dicendum melius quam marmor. Sed heus tu! quod fatum, quisve error te ad Amazonas perduxit?[80]

Heu fuge crudeles terras, fuge littus avarum![81]

Rerum videlicet, detegendis originibus nostris utilium. Nescio utrum in tuam cognitionem pervenerit opus Philippi Joannis Strahlenbergii:[82] *Das Nord und Östliche theil von Europa und Asia*[83] inscripti; hunc suaderem librum nocturna volveres diurnaque manu: mihi ipsi magno auxilio fuit, in dependendis praeiudiciis plurimis. In tabella sua polyglotta sex septemve gentes exhibet, quae cognato linguae Hungaricae idiomate hodiedum utuntur. In praefatione mea ad Olahi Hungariam nihil eorum, quae promisi, invenies; vis scire causam? nempe Strahlenbergio duce, dum prooemium scribo, iustum libellum conscripsi; et, quae pluribus explicari debent, paucis complecti nolui: verum tui gratia Olaho addidi *Nicolai Rosenbergii,*[84] *equitis Poloni libellum singularem de situ, moribus, et diversitate Scytharum gentium*[85] adhuc ineditum. Praetulisse videtur hic Strahlenbergio, sed profecto longe inferior est eo, cui praelusit

---

[78] Pontosan: „credat Judaeus Appella, ego non." Q. Horatius Flaccus: *Satyrae,* Liber I. Satyrae V. 100–101.

[79] Kollár az alábbi mű második kiadásán és kiegészítésén dolgozott: „Petri Lambecii Hamburgensis, Sacrae Caesareae Maisetatsi consiliarii, historiographi ac bibliothecarii, Commentariorum de Ausgustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi. Liber primus. Liber secundus. Vindobonae, 1665., 1679." Lásd ezt: Adamus Franciscus Kollarius: *Lambecii Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi* libri VIII. Editio altera. Opera et studio [...]. Tomus I–VIII. Vindobonae, 1766–1782.

[80] Lásd erről Batthyány 1763. március 8-i levelét: KÁFL, 2000, 127. (89. sz.)

[81] P. Vergilius Maro: *Aeneis,* Liber III. 44.

[82] Philipp Johann Tabbert von Strahlenberg (1676–1747) svéd katonatiszt, kartográfus, geográfus, történetíró, nyelvtudós.

[83] Das Nord und Ostliche Theil von Europa und Asia In soweit solches Das gantze Rußische Reich mit Siberien un der grossen Tartarey in sich begreiffet, in einer Historische-Geographischen Beschreibung [...], Stockholm, 1730.

[84] Georg Nicolaus von Rosenberg (1649–1695) német történetíró.

[85] Kollár itt szinte szó szerint idézi az Oláh Miklós művéhez írott előszóban mondottakat: „Haec de nostra in edendis libellis istis cura et diligentia; quibus adjicere libuit NICOLAI de ROSENBERG, Equitis Poloni, de situ, moribus et diversitate Scytharum gentium libellum singularem, adhuc ineditum, ex libro Caesareo nunc scripto Classis Hist. Profanae MDCCXXVII." – Praefatio, In: Olahus, 1763, [V.] Rosenberg művének kiadását lásd Uo., 199–244.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 461 2021.01.19. 15:46:19

Bocharti[86] Phaleg[87] et Origines Otrokocsii, vereor ne operam meam ludant; conabor tamen omni studio ut eos tibi comparem, vel a Batavis[88] aliundeve accersitos. Non minor enim quam apud vos hoc genus opem Vindobonae etiam est penuria.

Habes epistolam plenam festinationis, sed, si me proprius bene novi, plenam itidem amoris in te mei cuius naves, huius gratia, si facilius tuleris; dabis itidem pulchrum indicium amoris in me tui. Vale! amice suavissime et me redama. Scribebam in Vindobonensi Bibliotheca ad die] XIII. Martii ἀπὸ τῆς ὠσάρκυ ὀικονομίας MDCCLXIII.
Tuus ex asse
Adamus Franciscus Kollár manu propria.

5.

Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak

(Bécs, 1763. május 6.)[89]

(BNR FBB nr. inv. 2768, lada XV/101.)

Pozsonyban többektől értesült arról, hogy Batthyány kigyógyult a betegségéből. Sajnálattal közli, hogy a neki szánt francia kronológiatörténeti művet a könyvárus, akire azt rábízta, elfelejtette elvinni. Kéri, hogy Bél „Adparatus"-ának másolatát Batthyány adandó alkalommal küldje vissza. Szeretné, ha Batthyány megküldené neki a veszprémvölgyi apácakolostor görög nyelvű alapítólevelének másolatát. Kíváncsian várja Pray György „Annales"-e második kötetének a megjelenését. Továbbra is figyelemmel kíséri Batthány zsinattörténeti tervét. Beszámol a Magyar Királyi Kamara Levéltárában áprilisban folytatott kutatásairól. Gratulál Batthyánynak az esztergomi Missale felfedezéséért. Informálja őt arról, hogy a bécsi császári könyvtárban található egy esztergomi szertartáskönyv, amelynek másolatát majd megküldi.

Illustrissime ac Reverendissime Comes
Amice aestimatissime.

Litteras tuas, quas Nonis Februarii ad me dedisti,[90] paulo tardius, et Posonii, non Viennae accepi. Acciderunt mihi multis nominibus iucundissimae, tum in primis, quod

[86] Samuel Bochart (1599–1667) francia protestáns bibliatudós.

[87] Samuelis Bocharti opera omnia, hoc est Phaleg, Canaan et Hierozoicon. Quibus accessere variae dissertationes, hactenus fere ineditae, in quibus multa philologica, geographica, chronologica, historica [...] eruditissime exponuntur. [...] Editio tertia. [...] Lugduni Batavorum, 1692. A műről vö. Batthyány 1763. március 8-i levelét: KÁFL, 2000, 127. (89. sz.)

[88] Arról, vajon Kollár közvetlenül Hollandiából vásárolt volna könyveket, nincsenek adataink, de tény, hogy könyvtárában több Hollandiában kiadott latin, francia, olasz és spanyol nyelvű könyv volt található. Lásd Catalogus, 184., 197., 208., 232–233., 271.

[89] A levél egy rövid részletét lásd KÁFL, 2000, 137. (95. sz.)

[90] Lásd Batthyánynak 1763. február 5-i levelét: KÁFL, 2000, 122–124. (87. sz.)

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 462 2021.01.19. 15:46:19

te ex morbo tuo[91] recreatum esse nunciarint; quam ob rem, et simul quod ex aliis intelligam, te pertinacius dare studiis operam velle, quam corpusculi tui vires ferant, oro atque obsecro mi Ignati, ut sanitatis tuae curam geras quam diligentissime, cum facile per te intelligas, frustra futuram esse eruditionem nostram omnem, praesentissimo isto fulcro destitutam. Munusculum meum tibi probari gaudeo, quod tamen amore potius in me tuo, quam suo merito aestimare videris; neque etiam prae modestia monere audes, integrum tibi non fuisse missum: quippe opus Gallicum *L'art de verifier les dates* librarius meus, cui id negotii dededram[!], in sarcinulam coniicere, imprudens neglexit; quod tamen habiturum te, velim, ut credas, ubi primum, cui recte perferendum dein, habuero. Belii Apparatum ad historiam criticam, quaeso, ut quam proxime quamque commodissime poteris, mihi remittas;[92] et si qua alia in re operam meam studiis tuis utilem futuram esse praevides, liberrime pro amicitia nostra impera. De vetustis diplomatibus non est cur nunc sis multum sollicitus; do hanc moram lubentissime vitae rationibus tuae modo illius fructum sanitas quoque tua percipiat. Vesprimiensium monialium litteras fundationis Graecas[93] videre et legere percupio. Latent, scio, in Collegio Societatis Jesu Jaurinensi quod latifundia illarum possidet.[94] Avide expecto Prayi Annalium volumen alterum,[95] quod iam sub praelo est, nam illud se ibidem editurum mihi promisit, amabo tamen te si interim apographum aliunde obtineas et mecum communices. Collectio conciliorum tua erit mihi cordi; quicqid hoc genus supellectilis corradere potero, tibi servabitur. Quarta die mensis Aprilis Posonium abieram: quippe augusta pro sua in me benignitate plane singulari tabularium camerae[96] suae amplissimum mihi patere iussit. Versatus sum in eo maxima mea cum voluptate ad diem usque octavam decimam eiusdem mensis, quo Viennam redire debui. Di boni! quantam et quam incredibilem copiam vetustissimorum monumentorum in eo vidi atque in manibus habui meis: verum, ut gaudia mortalium sunt, rarissime omni parte integra, cum dolore etiam spectare coactus sum, inaestimabilem thesaurum istum barbare

---

[91] Lásd Uo.

[92] Kollár még 1763. február 19-i levelében jelezte Batthyánynak, hogy ha szeretné, elküldi számára Bél művét. Lásd fent a 3. sz. levelet, illetve Batthyány 1763. március 8. levelét: KÁFL, 2000, 127.

[93] Batthyány még 1763. február 5-i levelében megígérte Kollárnak, hogy megküldi neki az 1109-ben alapított veszprémvölgyi apácakolostor görög nyelvű alapítólevelének másolatát. KÁFL, 2000, 123.

[94] Lásd erről Rácz György: *A veszprémvölgyi kiváltságlevél.* https://mnl.gov.hu/a het dokumentuma/a veszpremvolgyi kivaltsaglevel.html.

[95] Georgius Pray: *Annales regum Hungariae ab anno Christi CMXCVII.* ad annum MDLXIV. deducti ac maximam partem ex operibus, coaevis, diplomatibus, tabulis publicis et vel genus litterariis instrumentis congesti opera et studio (...), S. J. Sacerdotis. Pars II. complectens res gestas a Carolo I. Roberto ad Wladislaum I., Vindobonae, 1764.

[96] Kollár 1762. szeptember 13-án nyújtotta be folyamodványát Mária Teréziához, hogy a Magyar Királyi Kamara pozsonyi levéltárában kutatásokat végezhessen. KÁFL, 2000, 99–100. (58. sz.)

14_Soós_István.indd 463 2021. 01. 22. 13:28:50

prorsus et inhumaniter habitum, nullum prorsus in ordinem esse redactum compassus sum et sortem acerbam dolui tacitus verbis galli aesopici apud Phaedrum, margaritam in sterquilinio videntis:

Jaces indigno quanta res, inquam, loco!
O si quis pretii cupidus vidisset tui:
Olim redisses ad splendorem maximam.[97]

Redibo Posonium identidem et in ditissimis auri sectaris [!] istis paupertatem museoli mei levare satagam: quam nihilo tamen minus commendatam tibi quoque esse volo cum omnes exculere arbores mihi plane necesse sit, ad cumulum meum posteritatis gratia probe comparandum. Nobilissimae domui Batthyanianae, quatenus per iuramenti religionem licebit libentissime labore quoque meo inserviam, modo ex te intelligam, id eidem gratum esse futurum. De antiquissimo missali abs te detecto[98] tibi ex animo gratulor, in quo missam de inventione dextrae sancti regis nostri haberi scribis.[99] At vero excute memoriam tuam, et adversaria etiam, et proximis me litteris edoce, qua in regione regni et cuius ordinis fuerit monasterium illud, in honorem huius dextrae exstructum,[100] quod Bonfinius[101] memoria adhuc sua viguisse scribit![102] Missale, tuo etiam antiquius, manu exaratum; aut nisi fallor *Rituale Strigoniense* custoditur in Bibliotheca Augusta[103] cuius apographum cum tempore habere poteris. Haec nunc perscribere sucurrit, Vale! et, si me redamas, valetudinis tuae curam quam maximam habe
Tuus
ex animo
Adamus Franciscus Kollar manu propria.
Vindobonae die VI. Maii anno MDCCLXIII.

---

[97] Pontosan: „Jaces indigno, quanta res, inquit, loco! / Hoc si quis pretii cupidus vidisset tui, / Olim redisses ad splendorem maximam." Phaedrus: Fabulae, Liber III. XII. Pullus ad margaritam.

[98] Missale Secundum Chorum alme ecclesie Strigoniensis. Venetiis accuratissime impressum. In edibus Petri Liechtensteini Coloniensis Germani. Impensis vero Urbani Keym Librarij Budensis. Anno virginei Partus. 1513. die Januarij. Lásd erről Batthyány 1763. február 5-i levelét: KÁFL, 2000, 123. (87. sz.) Az ősnyomtatványról lásd még: RMK, III. 186; Varjú, 1899, 230.

[99] Lásd Batthyány 1763. május 20-i levelét: KÁFL, 2000, 138. (97. sz.)

[100] A Bihar vármegyében Berekysben található apátságot I. (Szent) László 1083-ban alapította, amely a monostor felépítése után felvette a Szentjobb nevet.

[101] Antonio Bonfini (1424/1434–1502) itáliai humanista történetíró.

[102] Rerum Ungaricarum Decades tres, nunc demum industria Martini Brenneri Bistricensis Transsylvani in lucem aeditae, antehac nunquam excusae. [...] Basileae, 1543. Decas secundus. Liber I. 187.

[103] Kollár itt valószínűleg a következő, nyomtatásban napvilágot látott szertartáskönyvre utal: Rituale Strigoniense seu formula agendorum in administratione sacramentorum ac ceteris Ecclesiae publicis functionibus. [...] Tyrnaviae, 1745. Ez ma is megtalálható az Österreichische Nationalbibliothekban az alábbi jelzet alatt: ÖNB 31. F11. ALT PRUNK.

14_Soós_István.indd 464 2021. 01. 22. 13:28:50

6.

Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak

(Bécs, 1763. június 28.)[104]

(BNR FBB nr. inv 2774, lada XV/107.)

Érdeklődik, vajon Batthyány megkapta-e az általa publikált Oláh Miklós-művet. Nem érti Batthyány hallgatását. Sajnálja, hogy Batthyány Itáliába megy, de reméli, hogy kapcsolatuk a jövőben is megmarad. Kéri, hogy Batthyány ne mulassza el vele közölni egyik vagy másik levéltárnak a tulajdonában lévő katalógusait. Ő maga szívesen elküldi az esztergomi érseki levéltár okleveleinek jegyzékét. Elfoglaltsága miatt továbbra sem tud foglalkozni Batthyány szkítákra vonatkozó kérdéseivel.

Amice suavissime
Χαίρειν καὶ εὐπράττειν.

Olahus noster salvus ne ad te pervenerit nec ne ignoro: ita enim egregie tarditatem meam inscribendo imitari videris; cum nihil adhuc rescripseris.[105] Sed heus tu, non eadem tibi est silendi quae mihi causa; quae cum aequissima sit, parum abest, quin tibi nunc tandem Didonis deserta verbis exprobrem:

Dissimulare etiam sperasti, perfide, tantum
Posse nefas, tacitusque mea decedere terra.[106]

Enimvero speraveram ego pro ea, quam mihi perpetuam pollicitus eras, amicitia tua, primum me futurum, qui de abitu ad Italos tuo certi quid ex te auditurus sim;[107] verum ut spes nostrae persaepe ἀνεμώλια sunt, alia nunc omnia amantissimus Tui experiri cogor. Is ergo *sequere Italiam ventis*,[108] ac Diis una immortalibus gratias age, dolorem

[104] A levél hátlapján későbbi, idegen kéztől származó megjegyzés olvasható: „Pro Xenio Novi Anni 1791. Humillime offertur, et consecratur Reverendissimo Domino. D. Antonio Patruban, Ecclesiae Cathedralis Albensis Canonico Dignissimo."

[105] Batthyány 1763. június 13-i levelében arról ír, hogy várja Oláh Miklós művét. Lásd erről: KÁFL, 2000, 139. (100. sz.) Július 2-i levelében viszont már arról tudósítja Kollárt, hogy megérkezett hozzá a könyv: KÁFL, 2000, 143. (104. sz.)

[106] P. Vergilius Maro: Aeneis, Liber IV. 305–306; A csalódott Dido karthágói királynő szavai szerelmének, Aeneas trójai királyfinak Itáliába való váratlan távozása után.

[107] Batthyány római, illetve itáliai útjáról vö. Kollárnak 1763. július 2-án írt levelét: KÁFL, 2000, 143. (104. sz.) Batthyány azzal a céllal ment Itáliába, illetve Rómába, hogy a már Nagyszombatban megkezdett magyar egyháztörténeti kutatásait folytassa, illetve hogy Inchoffer Menyhért és Péterffy Károly munkáit kiegészítse és közzétegye. Kutatómunkáját a római Collegium Germanicum et Hungaricumban kezdte meg, ahová 1763. november 1-jén iratkozott be. Kutatási programjáról 1763. december 13-án Rómából részletes tervben tájékoztatta Pray Györgyöt. Lásd erről bővebben: Jakó, 1991, 354.

[108] „I, sequere Italiam ventis, pete regna perundas." P. Vergilius Maro: Aeneis, Liber IV. 381.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 465 2021.01.19. 15:46:19

meum morem gerere rationi esse coactum, a quo, me dubita, auditurus eras omnia, quae, cum vehementissimus est, suggerere amantibus consvevit. De vetustis monumentis, quae manu tua exscripta mihi nuper misisti,[109] ita me Dii ament, si scio, quid prae dolore scribere debeam: erunt quippe aeternum monimentum amoris in me tui, sed non innocuum: quoties enim cunque in meos incurrererint oculos, incurrent autem quotidie, toties in memoriam revocabunt iacturam, quam in abitu tuo passurus sum irreparabilem. Scio, quid rescripturus es et quo exitu effugere quaeres: verum notum mihi Tuum: *me si fata meis etc.*[110] neque animum meum consolari potuisses neque detrimenta mea resarcire.

Constitueram nuper, securus adhuc tui, non nulla abs te petere, quae nunc abiturienti in casum fortassis cecinero. Catalogos monumentorum unius et alterius tabularii, si quos forte habes, ut communicare mecum ne graveris. Est mihi notae probissimae index omnium diplomatum, quae in tabulario archiepiscopi Strigoniensis custodiuntur,[111] eum, modo velis, habebis; cursore, quo voles, ad te perlatum. Diplomatis in sylloge tua, ad me missis ultimi partem reliquam avide expecto. Scythismum tuum, minutum hercle Atlantico in Oceano pisculum adhuc quaero; ob manu scriptorum codicum ordinem, ab negligentissimo Nesselio,[112] Lambecii[113] successore[114] perturbatum; cum, quia tibi gratum futurum esse, intelligo non prius quaerere, desinam, quam is in manus meas incurrat. Atque haec fere sunt, quae te nunc scire volui. Vale! dum adhuc proprius abes non immemor nostri vive.

Tuus
ex animo tuique amantissimus
Adamus Franciscus Kollar manu propria.
Vindobonae die XXVIII. Iunii MDCCLXIII.

---

[109] Lásd erről bővebben Batthyány 1763. március 14-i levelét: KÁFL, 2000, 129–130. (92. sz.)

[110] „Me si fata meis paterentur ducere vitam auspiciis." P. Vergilius Maro: Aeneis, Liber IV. 340.

[111] Lásd Inventarium Litteralium Instrumentorum Privilegia, Bona et Jura Archiepiscopatus Strigoniensis et aliorum Episcopatuum, Praelatorum et Locorum Ecclesiasticorum, nec non Privatarum, etiam aliquot personaraum interesse concernentium. [...] Confectum est praesens Inventarium ex Speciali Serenissimi Principis ac Domini, Domini Matthiae, Archiducis Austriae etc. [...] mandato, et commissariorum deputatorum, sigillorum annuarium impressione, ac chyrographorum eorumdem subscriptione, roboratum. Actum Posonii, die 21. Maii Anno Domini 1602. MNL OL, I 7, 44. kötet. 119–234.; Indices quorumdam Archivorum Regni Hungariae. Inventarium Archivi Archiepiscopalis Strigoniensis, Sereniss. Archiducis Mathiae jussu, a commissariis ad id deputatis consumptum, ac chirographis eorumdem roboratum. Posonii die 21 Maji anno Chr. 1602.; Ejusdem Archiepiscopalis Archivi Index alter, capsarum, in quibus diplomata servabantur, serie scritus: cui adnexus est rerum et personarum index alphabeticus. Indices quorundam Archivorum Regni Hungariae. 2) Archiepiscopalis Bibliothecae catalogus eodem anno [1602] conscriptus. Catalogus, 14. Erről még: Szelestei N., 1984, 169.

[112] Daniel Nessel (Nesselius) (1630–1700) német filológus, császári udvari tanácsos, Lambeck utódaként 1680 és 1700 között a bécsi császári udvari könyvtár custosa.

[113] Peter Lambeck (1628–1680) a bécsi császári könyvtár custosa, udvari tanácsos, 1662 és 1680 között állt a könyvtár élén.

[114] Kollár 1758-tól a könyvtár első custosa volt.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 466 2021.01.19. 15:46:19

7.

Kollár Ádám Ferenc Batthyány Ignác Salesiusnak

(Bécs, 1763. július 11.)

(BNR FBB nr. inv. 2776, lada XV/109.)

Jelzi, hogy az esztergomi érseki levéltár indexét a könyvtárosa már kiírta és pár nap múlva befejezi a munkát. Kéri Batthyányt, nevezzen meg egy megfelelő embert és az alkalmat, akivel és amikor az indexet eljuttathatja neki. Cserébe kéri, hogy megkaphassa a vasvári káptalan katalógusát. Szeretné, ha Batthyány elküldené neki a budai és a nagyszombati káptalan levéltárának a jegyzékét. Közli, a Vatikáni Levéltár prefektusa, Giuseppe Garampi levelet írt neki, amelynek egy részletét idézi. Ebben Garampi megemlíti, hogy III. Ince pápa regesztái között ötven, a Magyar Királyságra és különösen a magyarországi egyház történetére vonatkozó levele került a kezébe. Úgy véli egyúttal, hogy a következő pápáktól is számos ilyen levél található. Ezeket Kollár figyelmébe ajánlja. Érdeklődik, vajon azok a források, melyekről Batthyány írt, mikor érkeznek meg? Batthyány itáliai útjáról csak akkor szeretne hallani, midőn ő Bécsben lesz.

Amice Suavissime!

Tardius, scio, opinione expectationeque tua rescribo;[115] vis ex me audire causam? nempe et mihi nunc Italia prae Hungaria placet. Igitur cum semper alias Tyrnaviam prius quam Romam scripserim, nunc vice mutata, Romam Tyrnaviae praetuli, respondique ante clarissimo Garampio,[116] Mamachio,[117] Rogerio,[118] quam Ignatio Salesio, tametsi Tyrnaviae et patriae nostrae ornamento unico. Sic nimirum sunt mores mei, quos ex animorum moribus unus omnium facillime fingo, refingo. Urbe aeterna nihil mihi posthac fuerit potius, quia tibi illam in votis amoribus, et deliciis esse scio. Utar et posthac semper hoc genere scribendi, et quo epistolae meae gratiores tibi adveniant, a Roma petitum exordium omnes habebunt. *Ch'io ancora sono pittore.*[119]

Indicem tabularii metropolitae nostri Strigoninensis librarius meus iam exscripsit et paucos post dies pensum absolvet; hominem tu vel occasionem mihi indica, qua recte ad te perferri possit. Sed ἀντίδω per tuum sive catalogum tabularii Capituli Castri ferrei mihi promissum ita velim mihi sancte serves et transmittas, ut Romam tuam olim bene

[115] Kollár Batthyánynak Nagyszombatban, 1763. július 2-i levelére válaszolt. Lásd KÁFL, 2000, 143–144. (104. sz.)

[116] Giuseppe Garampi (1725–1792) a Vatikáni Levéltár prefektusa, varsói és bécsi pápai nuncius, történetíró, filológus.

[117] Tomasso Maria Mammachi (1713–1792) olasz egyháztörténész.

[118] Constantino Ruggeri (1714–1766) olasz egyháztörténész.

[119] Antonio da Correggio (1489–1534) itáliai festő, állítólagos önérzetes kijelentése, midőn a bolognai Chiesa di San Giovanni in Montéban Raffaello Sanzio (Santi) „L'Estasi di Santa Cecilia" című képe előtt állt.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 467 2021.01.19. 15:46:20

comptus salutare velis: in omni re alia potius quam in ista promissis me lactari facilius patior: cum hoc genus deliciarum aeterna fame sibique laborem. Voca deinde in consilium memoriam tuam, et omnia rerum adiuncta diligenter circumspice; nam si istud facias, fieri posse spero, ut et Budensis et Tyrnaviensis Capituli similes indiculos[120] habere possimus. Experieris me nunc esse petacissimum; mihi enim, dum tempus patitur, metendum esse video; a tuo enim abitu sterilitatem maximam praemetuo. Eruditissimus Garampius, Vaticano tabulario sanctiori praefectus amicus meus est; is in epistola sua, quam hodiernus cursor mihi tradidit, haec ad me scripsit: *Evolvi regesta Innocentii PP. III.* [121] *ab anno tertio ad manum, quae nunquam in publicam lucem prolata fuere, in iisque quinquaginta fere epistolas inveni, quae ad historiam generalem Regni Hungariae et ad peculiares ecclesias pertinere possunt. Non dubito quin aliae plurimae subsequentium pontificum reperientur. Eas omnes tibi libentissime offero. Scias einim nihil mihi gratius futurum, quam in omnibus rebus tibi praesto esse.*[122] Haec Garampius; quid igitur tibi videtur? satisne tibi diligens Romanae opulentiae admirator videor? habebimus, ne dubita omnia; nihil enim certum fixumque est omnem movere lapidem, omnem quercum excutere; colligemus ex orbe universo memorias nostras vel nunc certe vel nunquam. Monumenta illa, quae iam parata te habere scripsisti, quando aderunt? de itinere tuo Romano nihil prius scire desidero, quam te Vindobonae videam. Vale! et me, ut facis, porro redama.
Tuus
ex animo
Adamus Franciscus Kollar manu propria.

Vindobonae ad diem XI. Iulii MDCCLXIII.

---

[120] Kollár hagyatékában nem találhatók meg a két káptalani levéltár mutatói.

[121] Ince, III. (1160–1216) római pápa (1198–1216).

[122] Giuseppe Garampinak Kollárhoz írott levelét Kollár hagyatékában nem találtuk meg. Garampi ígéretéről vö. Batthyánynak 1763. november 3-i, már Rómából kelt levelét: KÁFL, 2000, 147. (107. sz.). Ebben Batthyány beszámolt Garampival történt találkozásáról és Kollár azon kérésének teljesítéséről, miszerint Garampi megküldi neki III. Ince pápának a fenti levélben említett, a magyar királyokhoz (Imre, II. László és II. András) uralkodásának első három évében írt leveleiről készítendő másolatokat. A leveleket más pápák leveleivel együtt Garampi, ígéretét betartva, megküldte Kollárnak. Lásd ezeket: Literae Romanorum pontificum Innocentii III., Gregorii IX., Nicolai III. ac Honorii III. ad reges, duces atque praesules Hungariae ex Vaticana Bibliotheca exscriptae a Iosepho Garampi. Accessit decretum Andreae II. de anno 1232. OSZK Kt. Quart. Lat. 774. Az iratok másolata Uo., Collatum cum exemplari comitis Georgii Festetics diebus 17–19. Aprilis 1781. Descriptum vero per plenipotentiarii amanuensem Nagy.; Epistolae Innocentii III., Gregorii IX., Nicolai IV. et Honorii III. Romanorum pontificum ad reges, duces atque praesules Hungariae, ex Vaticana Bibliotheca exscriptae a Josepho Garampi anno 1763–1764. Accessit decretum Andreae II. regis Hungariae de annis 1231. et 1222. OSZK Kt. Quart. Lat. 3258.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 468 2021.01.19. 15:46:20

Rövidítések és irodalomjegyzék

BNR FBB — Biblioteca Naționala Româna Filiala Biblioteca Batthyaneum, Alba Iulia

MNL OL — Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest

I 7 — Staatsarchiv, magyar vonatkozású kéziratok. Kollár Ádám Ferenc gyűjteménye

OSZK Kt. — Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár, Budapest

*

BML 1993 — *Bél Mátyás levelezése,* kiad. Szelestei N. László, Budapest, Balassi Kiadó, 1993. (Commercia Litteraria Eruditorum Hungariae – Magyarországi tudósok levelezése. III.)

Catalogus 1783 — *Catalogus praestantissimorum librorum nec non rarissimorum manuscriptorum Bibliothecae Kollarianae,* Wien, Joseph Kruzbeck, 1783.

Jakó 1991 — Jakó Zsigmond: *Batthyány Ignác, a tudós és irodalomszervező,* In: *Magyar Könyvszemle,* 107. (1991) 4. sz. 353–375.; *Batthyány Ignác, a tudós és irodalomszervező,* In: *Erdélyi Múzeum,* 53. (1991) 1–4. füzet. 76–99.

Jánosi 1992 — Jánosi Monika: *A Szent László kori zsinati határozatok keletkezéstörténete,* In: *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica*, 96. (1992) 3–11.

KÁFL 2000 — *Kollár Ádám Ferenc levelezése,* kiad. Soós István, Budapest, Universitas Kiadó, 2000. (Commercia Litteraria Eruditorum Hungariae – Magyarországi tudósok levelezése IV.)

Olahus 1763 — Nicolai Olahi *metropolitae Strigoninensis Hungariae et Atila sive de de originibus gentis, Regni Hungariae situ, habitu, opportunitatibus et rebus bello paceque ab Atila gestis libri duo*

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 469 2021.01.19. 15:46:20

nunc primum ex codice Caesareo Olahis manu emendato coniunctum editi, Vindobonae, 1763.

Péterffy 1741–1742 — Carolus Péterffy: *Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in Regno Hungariae ab anno Christi MXVI. usque ad annum MDCCXXXIV. Accedunt regum Hungariae, et Sedis Apostolicae legatorum constitutiones ecclesiasticae,* I–II, Posonii, Haeredes Royeriani, 1741–1742.

RMK III. — Szabó Károly – Hellebrant Árpád: *A magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok könyvészeti kézikönyve,* Harmadik rész. *1480–1670,* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1896.

Szelestei N. 1984 — Szelestei N. László: *Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katológusa,* Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 1984.

Szuromi 2017 — Szuromi Szabolcs: *Szempontok az 1092. évi szabolcsi zsinat kánonjogtörténeti vonatkozásai,* In: *Iustum Aequum Salutare,* 13. (2017) 4. sz. 189–203.

Tóth 2007 — Tóth Gergely: *Bél Mátyás „Notitia Hungariae novae" című művének keletkezéstörténete és kéziratainak ismertetése,* Doktori disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2007.

Varjú 1899 — Varjú Elemér: *A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár.* (Második közlemény, a szöveg közt egy hasonmással.), In: *Magyar Könyvszemle,* 7. (1899) 3. sz. 209–243.

Velius 2013 — Caspar Ursinus Velius: *Tíz könyv a magyar háborúról,* kiad. Szebelédi Zsolt, Máriabesnyő, Attraktor, 2013. (Scriptores rerum Hungaricarum, 7.)

Závodszky 1904 — Závodszky Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai. (Függelék: a törvények szövege),* Budapest, Szent Isván Társulat, 1904, 157–165.

LYMBUS_2020_KÖNYV.indb 470 2021.01.19. 15:46:20